МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему «Норми журналістської етики в комунікації з ВПО»

Виконала: студентка 4 курсу,
групи 6.06.11-1ж спеціальності
061 Журналістика
освітньої програми
«Журналістика»
Подлєсна С. С.
Керівник: доц., к. філол. н.
Мірошниченко П. В.
Рецензентка: доц., к. соц. ком.
Рогова Т. А.

Запоріжжя 2026

ЗМІСТ

Реферат.....3
Завдання.....4
Вступ..... 6
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження..... 8
Розділ 2. Супровідна записка до творчого проєкту..... 17
2.1. Обґрунтування творчого проєкту.....17
2.2. Цільова аудиторія і ринок поширення.....18
2.3. Формально-змістові характеристики проєкту..... 19
2.4. Особливості технічного і програмного оформлення..... 21
2.5. Зв’язок творчого проєкту з портфоліо.....22
Висновки.....24
Список використаної літератури..... 26
Додаток А. Цикл авторських текстів.....28
Додаток Б. Список матеріалів портфоліо..... 35
Декларація академічної доброчесності.....36
Abstract.....37

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи бакалавра: Норми журналістської етики в комунікації з ВПО.

Обсяг основного тексту: 23 сторінки.

Кількість використаних джерел: 18.

Мета роботи – створити цикл журналістських матеріалів про внутрішньо переміщених осіб із дотриманням етичних норм.

Для досягнення мети дослідження виконані такі **завдання**:

1) дослідити спектр тем і проблем українських журналістських матеріалів про ВПО;

2) визначити ступінь дотримання в них етичних норм;

3) створити цикл журналістських текстів про ВПО з дотриманням норм етики.

Об'єкт дослідження – українські журналістські матеріали про ВПО («Жити заново: історії переселенців з Донеччини», «ВПО в медіа: репрезентація чи стереотипізація?», «Інфопростір без бар'єрів: мова, гідність і журналістика», «Голос з-поміж тиші: як дати слово переселенцям?»).

Предмет дослідження – дотримання норм журналістської етики в медійних матеріалах про ВПО.

Формально-змістові характеристики проєкту. Творчий проєкт складається з циклу журналістських матеріалів, до якого входять інтерв'ю, аналітична колонка, есе та репортаж. Усі матеріали об'єднані тематикою репрезентації ВПО. У текстах вдалося уникнути патерналістського або жертовного зображення ВПО, натомість реалізовано принципи гуманістичної журналістики. Публікації створено в цифровому форматі з орієнтацією на онлайн-дистрибуцію через медіаплатформи. Загальний обсяг проєкту становить близько 20 тисяч знаків без пробілів.

Ключові слова: журналістська етика, ВПО, гуманітарна комунікація, наратив, етичні стандарти, репрезентація, чутлива тематика.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет журналістики
Кафедра журналістики
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 061 журналістика
Освітня програма «Журналістика»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
А. І. Тернова
_____

«10» червня 2026 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА СТУДЕНТЦІ
Подлєсній Світлані Сергіївні

1 Тема роботи: «Норми журналістської етики в комунікації з ВПО» («Norms of Journalistic Ethics in Communication with IDPs»),
керівник роботи: Мірошниченко П. В., к. філол. н., доц.,
затверджені наказом ЗНУ від «07» листопада 2024 року № 1781-с.

2 Строк подання студентом роботи: 10 червня 2026 року.

3 Вихідні дані до роботи: праці таких дослідників: Т. Божинська, Т. Гожа, Н. Грицюта, М. Друкарова, М. Єфремов, О. Чекмишев.

4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) дослідити спектр тем і проблем українських журналістських матеріалів про ВПО; 2) визначити ступінь дотримання в них етичних норм; 3) створити цикл журналістських текстів про ВПО з дотриманням норм етики.

5 Консультанти розділів роботи:

Розділ	Прізвище, ініціали, посада консультанта	Завдання видав (підпис і дата)	Завдання прийняв (підпис)
Вступ	Мірошниченко П. В., доц.	20.01.2026	
1 розділ	Мірошниченко П. В., доц.	20.02.2026	
2 розділ	Мірошниченко П. В., доц.	25.04.2026	
Висновки	Мірошниченко П. В., доц.	25.05.2026	

6 Дата видачі завдання: 10.01.2026

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Скласти графік виконання роботи, визначити мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження	23.02.2026	Виконано
2	Написати попередній варіант вступу і змісту. Дібрана наукову літературу, визначити емпіричні джерела.	01.03.2026	Виконано
3	Опрацювати літературу, написати теоретичну частину, оформити список літератури.	15.03.2026	Виконано
4	Доробити творчий проєкт, скласти його опис та обґрунтування	10.04.2026	Виконано
5	Сформувати список творчого доробку, скласти його опис та обґрунтування	20.04.2026	Виконано
6	Написати висновки і остаточний варіант вступу	25.04.2026	Виконано
7	Оформити всі додатки	05.05.2026	Виконано
8	Пройти рецензування. Здати роботу	08.06.2026	Виконано
9	Виправити недоліки оформлення і здати роботу на кафедру	10.06.2026	Виконано

Студентка: _____Подлєсна С. С.
Керівник: _____Мірошниченко П. В.

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер:_____ Н. В. Романюк

ВСТУП

Актуальність. Повномасштабна війна, що триває в Україні з 2022 року, спричинила безпрецедентну хвилю внутрішнього переміщення населення. За даними міжнародних та національних організацій, мільйони громадян були змушені покинути свої домівки, шукаючи безпечного простору для життя і відновлення. У цій ситуації медіа стали не лише інструментом інформування, а й засобом формування громадської думки про внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Саме тому важливо звертати увагу на те, як журналісти розповідають про ВПО: які наративи використовують, як формулюють заголовки, які образи конструюють.

У сучасному медіапросторі часто домінують односторонні репрезентації: переселенців зображають як об’єкти допомоги, жертв війни або як «проблему» для місцевих громад. Така стереотипізація знецінює їхній досвід, ігнорує активну позицію, приховує складність процесу адаптації, самореалізації, внутрішнього зростання. Водночас в українській журналістиці з’являються приклади нової етики репрезентації – матеріали, що ґрунтуються на принципах гідності, рівності та поваги до голосу самого героя. В межах цієї тенденції актуальним є створення циклу журналістських матеріалів, які не тільки інформують про життя ВПО, але й виводять їхній голос у центр медійної уваги.

Метою бакалаврської роботи є створення циклу журналістських матеріалів про внутрішньо переміщених осіб із дотриманням етичних норм.

Завдання роботи:

1) дослідити спектр тем і проблем українських журналістських матеріалів про ВПО;

2) визначити ступінь дотримання в них етичних норм;

3) створити цикл журналістських текстів про ВПО з дотриманням норм етики.

*Об’єкт дослідження. У*країнські журналістські матеріали про ВПО («Жити заново: історії переселенців з Донеччини», «ВПО в медіа:

репрезентація чи стереотипізація?», «Інфопростір без бар’єрів: мова, гідність і журналістика», «Голос з-поміж тиші: як дати слово переселенцям?»).

Предмет дослідження. Дотримання норм журналістської етики в медійних матеріалах про ВПО.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного аналізу та супровідної записки до творчого проєкту), циклу журналістських матеріалів (інтерв’ю, аналітичної колонки, есе та репортажу), списку використаної літератури та додатків. Обсяг основної частини тексту – 20 сторінок. У додатках представлено авторські тексти, декларацію академічної доброчесності, таблицю портфоліо, а також англомовну анотацію (Abstract).

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поняття журналістської етики охоплює комплекс моральних норм і професійних стандартів, які регулюють діяльність медійників у суспільстві. Його специфіка полягає у поєднанні загальнолюдських моральних принципів із нормами, специфічними для мас-медійної діяльності. Ці норми формуються не лише на підставі писаних кодексів, а й крізь призму практичного досвіду, внутрішніх переконань і відповідальності журналіста перед суспільством. У центрі уваги журналістської етики – баланс між правом громадськості на інформацію та зобов'язанням журналіста дотримуватись стандартів об'єктивності, точності, достовірності, а також моральної відповідальності за наслідки поширеної інформації.

Як зазначає Т. Гожа, журналістська етика – це не лише нормативно-ціннісна система, а й частина професійної культури, яка зумовлює моральну саморефлексію та соціальну відповідальність медійника [3, с. 24].

Центральною категорією етики мас-медіа постає соціальна відповідальність. Вона виявляється в усвідомленні суспільного значення журналістської праці, зокрема в контексті формування громадської думки та впливу на суспільні настрої. Як слушно наголошує К. Назаренко, сучасна журналістика має слугувати не інструментом політичної маніпуляції, а інституцією публічної відповідальності, здатною репрезентувати інтереси громади та сприяти соціальній згуртованості [10, с. 156]. Водночас, моральні принципи журналістики часто зазнають спотворення під тиском політичних та комерційних інтересів, що призводить до поширення так званої «джинси», використання замовних матеріалів та порушення стандартів достовірності [10, с. 158].

Етичні кодекси – як національні, так і міжнародні – закріплюють загальні принципи професійної журналістської поведінки. Зокрема, «Кодекс етики

українського журналіста» та «Декларація принципів поведінки журналістів», ухвалена Міжнародною федерацією журналістів, визначають неприпустимість поширення неперевіреної інформації, дискримінаційного контенту, матеріалів, що ображають людську гідність, а також забороняють отримання матеріальної винагороди за виконаний або невиконаний матеріал [8]. У цьому контексті важливо зазначити, що юридичну відповідальність журналіста визначають закони, а не кодекси етики, хоча вони й орієнтують професійну спільноту на дотримання високих стандартів поведінки [3, с. 26].

Окремої уваги заслуговує ситуація журналістської етики в умовах воєнного стану. Як підкреслює В. Улибин, під час воєнних конфліктів журналісти зобов'язані дотримуватися принципів гуманності, уникати травматизації постраждалих та забезпечувати інформаційну безпеку. Це потребує не лише високого рівня професійної компетентності, а й етичної чутливості до контексту [13, с. 97-98]. У стані війни журналіст несе відповідальність не лише перед своєю аудиторією, а й перед державою, адже поширення неперевіреної або деструктивної інформації може завдати шкоди національній безпеці та правам постраждалих осіб [13, с. 99-100].

Професійні дилеми, що виникають під час роботи з делікатними темами, зокрема порушення прав людини чи життя внутрішньо переміщених осіб, підкреслюють необхідність етичного самоконтролю та рефлексії. У цьому контексті доречно навести дослідження D. Ongenaert і співавт., які акцентують на важливості гуманітарного фреймінгу у висвітленні кризових ситуацій та відповідальності за публічну репрезентацію вразливих груп [15, с. 3801].

Журналістська етика є не лише регулятором поведінки в професійному середовищі, а й критерієм професійної придатності та відповідальності медійника перед суспільством. Ми вважаємо, що саме моральна культура журналіста, здатність до етичного самовизначення й усвідомлення соціальної ваги своєї праці є визначальними чинниками ефективності і легітимності сучасної журналістики.

Стандарти взаємодії засобів масової інформації з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) вимагають підвищеного рівня професійної чутливості, що передбачає дотримання не лише загальних принципів журналістської етики, а й спеціалізованих підходів до роботи з соціально вразливими групами. В умовах збройного конфлікту, масового переміщення населення та гуманітарної кризи журналістика має виступати не просто як інструмент інформування, а як простір морального захисту, підтримки гідності та визнання суб'єктності переміщених осіб. Як підкреслює В. Улибин, журналіст несе відповідальність за те, щоб не відтворювати наративи травми або об'єктивації, а натомість надавати простір для голосу тих, кого безпосередньо торкнулися воєнні дії [13, с. 98].

У цьому контексті надзвичайно важливим є дотримання міжнародних гуманітарних стандартів. У дослідженні O. Isola та T. Yusuf, присвяченому оцінці висвітлення порушень прав людини у таборах для ВПО, акцент зроблено на необхідності журналістського дотримання принципів інформованої згоди, конфіденційності, поваги до гідності та недопущення маніпуляцій образами постраждалих [14, с. 139-140]. Ці принципи, адаптовані до українського контексту, повинні лягти в основу редакційних політик і професійної підготовки журналістів.

Національні документи, такі як Кодекс етики українського журналіста [8] та Декларація принципів поведінки НСЖУ [11], наголошують на важливості чесності, поваги до людини, уникнення дискримінації та захисту від завдання шкоди репутації героїв матеріалів. Особливо небезпечною є тенденція до стигматизації ВПО через уніфікацію образу «жертви» або надмірну героїзацію, що, як показує аналіз локального медіаконтенту, часто трапляється у регіональній журналістиці. N. Steblyna у своєму дослідженні зазначає, що українські онлайн-медіа, висвітлюючи ситуацію з переселенцями у 2014-2018 роках, рідко надавали їм право голосу, найчастіше обмежуючись адміністративною або статистичною подачею теми [17, с. 147]. Це свідчить про брак системного підходу до формування стандартів взаємодії із ВПО, зокрема в

частині представлення їх як активних учасників суспільного життя.

Паралелі із зарубіжним досвідом показують важливість фреймінгу гуманітарної комунікації. Так, D. Ongenaert, S. Joye та Ø. Ihlen звертають увагу на те, як організації типу Norwegian Refugee Council формують публічні повідомлення, зберігаючи гідність переміщених осіб і уникаючи зображення їх виключно як об'єктів допомоги [15, с. 3802]. Важливим уроком є перенесення таких підходів до редакційної практики українських медіа, зокрема в аспектах візуалізації, інтерв'ювання та жанрової подачі матеріалів.

Етичний супровід роботи з ВПО має передбачати усвідомлення травматичного досвіду цільової групи. Як наголошується у публікації C. Siriwardhana та співавт., журналісти мусять зважати на психологічну вразливість ВПО, уникати провокаційних запитань, нав'язування інтерпретацій або драматизації подій [16, с. 3]. Таке чутливе ставлення має закріплюватися як частина професійної компетентності журналіста.

Стандарти взаємодії медіа з ВПО повинні включати: добровільність участі, збереження анонімності за бажанням, інформовану згоду на публікацію, баланс між емоційним і фактологічним викладом, уникнення мови ворожнечі та конфліктних узагальнень. Забезпечення цих стандартів має бути предметом постійної професійної освіти журналістів та редакційного самоконтролю. У протилежному разі медіа ризикують втратити легітимність у висвітленні конфліктно-чутливих тем і стати агентами вторинної травматизації для вразливих груп населення.

Одним із ключових викликів, з якими стикаються журналісти у висвітленні тем, пов'язаних із внутрішньо переміщеними особами (ВПО), є ризик припущення етичних помилок. Ці порушення, як правило, спричиняються не лише браком професійної компетентності, але й недостатньою чутливістю до соціального контексту та психологічного стану постраждалих. До найпоширеніших належать стигматизація, об'єктивація, вторинна травматизація, порушення приватності, а також трансляція емоційних або сенсаційних наративів без належного фільтрування.

Згідно з дослідженням N. Steblyna, українські локальні онлайн-медіа часто демонстрували тенденцію подавати ВПО не як повноправних учасників суспільних процесів, а як об'єктів політичного або гуманітарного дискурсу, позбавлених суб'єктності [17, с. 149-150]. Подібна практика відтворює у публічному просторі образ безсилля або залежності, що суперечить принципам етики представлення, сформульованим у кодексах професійної поведінки. Таке зображення сприяє соціальному відчуженню й перешкоджає інтеграції ВПО у нові спільноти.

Іншою типовою етичною помилкою є порушення конфіденційності. Як підкреслює C. Siriwardhana та інші дослідники, журналісти, працюючи з уразливими групами, мають забезпечити добровільність участі, чітке інформування про мету інтерв'ю та можливі наслідки публікації, а також мати згоду на розголошення персональних даних [16, с. 4]. Проте, практика свідчить, що журналісти іноді нехтують цими вимогами задля оперативності чи драматизації матеріалу, що, у свою чергу, веде до етичної девальвації змісту.

Елементи прихованої реклами в матеріалах про ВПО також заслуговують на увагу як етичне порушення. Н. Грицюта неодноразово акцентувала, що прихована реклама або джинса в українських ЗМІ набуває особливої небезпеки в умовах інформаційної вразливості, оскільки вводить аудиторію в оману та підриває довіру до журналістики [5, с. 113-114]. Таке використання теми ВПО в комерційних або політичних цілях не лише неетичне, а й цілковито суперечить функції медіа як публічного інституту.

Проблема надмірної емоційності висвітлення, яка переходить межу між емпатією та експлуатацією страждання, також залишається актуальною. O. Isola та T. Yusuf у своїй роботі наводять приклади використання фотографій, що принижують гідність, та драматичних заголовків, які не відображають суті подій [14, с. 141]. Цей феномен, часто ідентифікований як «humanitarian pornography», є грубим порушенням етичних норм та моральної межі в журналістиці.

Ще один небезпечний аспект – викривлене цитування або виривання висловлювань із контексту. У дослідженні D. Ongenaert та співавт.

наголошується, що редукція складних гуманітарних ситуацій до простих стереотипних формулювань або інструменталізація голосу ВПО з метою досягнення редакційних цілей є формою маніпуляції, що суперечить принципу поваги до гідності особи [15, с. 3805].

Типовими етичними помилками у роботі з темою ВПО є зловживання візуальними ефектами, маніпуляція змістом, замовчування контексту, відсутність рефлексії з боку журналіста та неврахування гуманітарних стандартів. Вважаємо, що запобігання цим порушенням потребує не лише знання кодексів етики, а й постійного професійного вдосконалення, критичного самоаналізу й інституційної відповідальності редакцій. Формування відповідального підходу до висвітлення ВПО є передумовою як етичної стійкості медіа, так і суспільної солідарності загалом.

Огляд теоретичних джерел, на яких ґрунтується наше дослідження, дозволяє простежити міждисциплінарний характер проблеми журналістської етики у контексті комунікації з внутрішньо переміщеними особами. Підґрунтям для аналітичного осмислення стали як класичні праці з теорії масової комунікації, так і сучасні дослідження з соціології медіа, журналістської етики, гуманітарних наук.

Теоретичною основою дослідження слугує праця Д. Мак Квейла, в якій масова комунікація розглядається як соціальний інститут, здатний як формувати, так і відтворювати соціальні уявлення, норми, ідентичності [9, с. 53]. Його концепція соціальної відповідальності медіа дозволяє проаналізувати, яким чином журналістська діяльність впливає на інтеграцію чи маргіналізацію ВПО. Крім того, саме ця теорія послугувала основою для формування гіпотези про кореляцію між дотриманням етичних стандартів у ЗМІ та суспільним ставленням до ВПО.

Праця В. Іванова та В. Сердюка є визначальною для розуміння нормативних меж журналістської діяльності в Україні. Вона дозволяє проаналізувати функціонування журналістської етики як інституційного регулятора, що перебуває на межі між моральним і правовим [6, с. 17-20].

Особливу увагу автори приділяють механізмам саморегуляції в медіа та ролі журналістських організацій у впровадженні стандартів. Засадниче значення має також концепція масової комунікації, розгорнута С. Квітом, де автор розглядає ЗМІ як фактор публічної сфери, формування соціального капіталу та посередництва між владою і громадськістю [7, с. 94]. Вона дозволяє осмислити роль журналіста не тільки як передавача інформації, але і як активного суб'єкта суспільних трансформацій, особливо в умовах конфлікту та переміщення населення.

Методологічно наше дослідження спирається на загальнонаукові підходи. Насамперед застосовувався метод аналізу, який дозволив розкласти складне явище взаємодії медіа і ВПО на елементарні складові: мовні формули, типи візуалізації, жанрові характеристики. Синтез забезпечив інтеграцію отриманих результатів у цілісну концепцію етичної взаємодії.

Метод індукції дав змогу виокремити узагальнення щодо системних порушень етичних норм на підставі окремих медіаматеріалів, а дедукція – перевірити гіпотези про природу цих порушень у конкретних кейсах. Зокрема, порівняльний аналіз регіональних онлайн-ЗМІ, проведений N. Steblyna, дозволив виявити повторювані моделі репрезентації ВПО, що, у свою чергу, вказує на усталені патерни журналістської поведінки [17, с. 147-149].

Аналогія як метод знайшла застосування у співставленні стандартів українських медіа з практиками, описаними в роботах D. Ongenaert і співавт., де проаналізовано стратегії публічної комунікації гуманітарних організацій щодо ВПО в контексті сирійської та центральноафриканської криз [15, с. 3804-3806]. Це дало можливість сформулювати рекомендації для українського медійного середовища.

Метод абстрагування дозволив виокремити ключові ознаки етичної взаємодії журналістів із ВПО, зокрема – добровільність, уникнення вторинної травматизації, збереження гідності. Узагальнення забезпечили трансформацію емпіричних даних у наукові положення, які лягли в основу аналітичного блоку дослідження.

Сукупність застосованих теоретичних джерел і методів аналізу дала змогу сформулювати цілісну концепцію етичної журналістської взаємодії з внутрішньо переміщеними особами, яка спирається на принципи соціальної відповідальності, міждисциплінарності та гуманітарної чутливості. Саме такий підхід ми вважаємо ефективним у розробці медіастратегій в умовах кризи.

Вивчення етичних норм у журналістській взаємодії з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) потребувало комплексного підходу до вибору методів дослідження. Методологічна основа нашої роботи спирається на загальнонаукові методи, зокрема аналіз, синтез, порівняння, індукцію, дедукцію, аналогію, абстрагування та узагальнення. Використання цих методів зумовлене необхідністю поєднати теоретичний огляд із прикладним аналізом наявних медіапрактик та нормативної бази.

Метод аналізу було застосовано на першому етапі роботи для виокремлення ключових понять: «журналістська етика», «етичне порушення», «репрезентація ВПО», «медіавплив». Завдяки цьому ми змогли структурувати матеріал і з’ясувати, які саме аспекти журналістської практики є найбільш проблемними з точки зору етики. Подальший синтез дозволив інтегрувати ці елементи у загальну концептуальну модель взаємодії журналіста з ВПО, спираючись на наукові розвідки українських та закордонних авторів, зокрема праці В. Іванова, В. Сердюка [6], С. Квіта [7], Д. Мак Квейла [9].

Методи індукції та дедукції використовувалися нами паралельно: з одного боку, ми вивчали поодинокі приклади порушень етики у висвітленні теми ВПО, з іншого – будували загальні висновки про системні проблеми українських медіа у цьому контексті. Емпіричну основу для індуктивного підходу становили результати контент-аналізу, зокрема огляди матеріалів у регіональних онлайн-медіа, як-от у дослідженні N. Steblyna [17, с. 147-149].

Порівняльний метод дозволив нам зіставити підходи українських медіа до репрезентації ВПО з практиками міжнародних гуманітарних організацій, описаними D. Ongenaert, S. Joye та Ø. Ihlen [15, с. 3803-3806]. У результаті такого порівняння було виявлено суттєві розбіжності у способах репрезентації:

українські ЗМІ переважно фокусуються на адміністративно-побутових аспектах, тоді як гуманітарні стратегії зорієнтовані на етичну фреймізацію досвіду переселенців.

Метод аналогії було застосовано для побудови гіпотез щодо подібності між медійним висвітленням внутрішньо переміщених осіб та іншими вразливими групами, що часто стають об'єктами стереотипізації або викривленої репрезентації в медіа. Наприклад, порівняння з досвідом висвітлення проблем бездомних або людей із психічними розладами, як зазначає C. Siriwardhana та ін. [16, с. 5], дало змогу виявити спільні механізми порушення гідності та нав'язування жертвених образів.

Абстрагування як метод дало можливість виокремити сутнісні ознаки етичної журналістики у контексті ВПО: збереження приватності, інформована згода, недискримінаційність, соціальна відповідальність. Ці критерії стали підґрунтям для подальших узагальнень, що дозволили нам сформувати методичні рекомендації для редакційної практики та журналістської освіти.

Класифікація медіапорушень, виявлених у матеріалах, базувалася на типології, сформованій з урахуванням таких ознак, як: форма (вербальні/візуальні помилки), рівень (індивідуальні/редакційні), масштаб (разові/системні), етична глибина (порушення гідності/порушення конфіденційності тощо). Застосування типологічного методу дозволило структурувати виявлені факти у логічну систему, що є основою для подальших теоретичних і практичних узагальнень.

Отже, методологія нашого дослідження поєднує класичні підходи наукового пізнання з аналітичними інструментами гуманітарних і соціальних наук. Це дозволило нам не лише відтворити загальну картину стану етичної комунікації з ВПО, але й сформулювати низку пропозицій щодо підвищення стандартів медійної взаємодії з уразливими групами в українському суспільстві.

РОЗДІЛ 2
СУПРОВІДНА ЗАПИСКА ДО ТВОРЧОГО ПРОЄКТУ

2.1. Обґрунтування творчого проєкту

Тема внутрішньо переміщених осіб в українських ЗМІ набула особливої ваги після 2014 року, однак саме з 2022-го вона стала одним із центральних сюжетів інформаційного поля. Проте кількісне зростання публікацій не означає якісного прориву. Усе ще домінують патерналістські, подекуди – спрощені моделі зображення переселенців. У фокусі лишається не стільки досвід самої людини, як її соціальний статус, кількість втрат або обсяг отриманої допомоги. В такій ситуації спостерігається медіаінфляція людського голосу: замість діалогу – загальні формулювання, замість історії – статистика, замість присутності – дистанція.

Цей творчий проєкт є спробою подолання зазначеної тенденції не декларативно, а на рівні конкретного журналістського інструментарію. Об’єднуючи кілька форматів (інтерв’ю, репортаж, колонку, есеїстику), автор пропонує послідовне етичне переосмислення ролі медіа у відображенні досвіду переселенців. Жодна з публікацій не позиціонує ВПО як «жертву», «проблему» чи «загрозу». Натомість обрано підхід багатоголосся: дати простір для самопредставлення, відобразити повсякденність, конфлікти, гідність, стратегії виживання, прагнення самореалізації.

Унікальність проєкту полягає в акценті на щирій комунікації між журналістом і героєм: не як об’єктом дослідження, а як повноцінним учасником інформаційного процесу. Така позиція рідко зустрічається в регіональних ЗМІ, а отже, наповнює цей проєкт додатковою актуальністю.

Ідея циклу постала на основі результатів аналізу ринку: вивчення контенту провідних онлайн-видань, участі у тренінгах з медіаетики та власної редакційної практики. Особисте зіткнення з редакційними запитами на «емоційну» історію без готовності до повноцінної роботи з героєм, стало каталізатором переосмислення

в результаті формулювання концепції: журналістика без надриву, але з гідністю.

Творчий потенціал цього проєкту визначається не лише можливістю публікації матеріалів, а й їхнім аналітичним потенціалом у межах професійної дискусії. Тексти можуть бути використані в навчальних курсах, медіашколах, тренінгах з етичної журналістики. Ризики – очевидні: чутливість теми, можлива упередженість аудиторії, потреба у високому рівні рефлексії. Але саме тому такі тексти потрібні – вони стають не відповідями, а запрошенням до розмови.

Проєкт безпосередньо пов'язаний із темою дослідження в дипломній роботі, бо ідея медіарепрезентації гідності є не тільки теоретичною концепцією, а й журналістською практикою. Таким чином, творчий компонент є не ілюстрацією, а інструментом глибшого осмислення досліджуваної проблематики.

2.2. Цільова аудиторія і ринок поширення

Творчий проєкт орієнтований на чітко окреслену аудиторію, яка включає журналістів, редакторів, студентів факультетів журналістики, медіаекспертів, а також представників громадських організацій, які працюють з темами прав людини, внутрішнього переміщення та соціальної інтеграції. Соціально-демографічно ця аудиторія охоплює осіб віком від 20 до 45 років, із вищою гуманітарною або суспільною освітою (чи в процесі її здобуття), здебільшого жителів обласних центрів і великих міст. Це переважно люди з активною громадянською позицією, які перебувають у полі професійного або освітнього розвитку.

Соціально-психологічні характеристики цільової аудиторії вказують на орієнтацію на етичні стандарти, зацікавлення в соціально значущих темах, схильність до критичного мислення, толерантність і відкритість до нових дискурсів. Саме ці характеристики визначають потребу в якісному, аналітичному, достовірному і чутливому журналістському контенті, що й становить ядро авторського проєкту.

З точки зору ринку поширення, проєкт розрахований на платформену

дистрибуцію через онлайн-ресурси, зокрема на платформи, що спеціалізуються на медіаосвіті, журналістській етиці, громадянському суспільстві. До них належать: «MediaLab», «Детектор медіа», «Громадське Простір», блог «Факультет журналістики ЗНУ» (https://studpraktyka.blogspot.com), платформи Internews Ukraine, IREX, а також сторінки редакцій у соціальних мережах.

Імовірне часткове перетинання аудиторії з іншими аналітичними та суспільно-політичними медіа передбачає необхідність чіткого позиціонування авторського проєкту: акцент на репрезентацію гідності, голос самих ВПО, полікодовість форм (інтерв'ю, есе, аналітика) і жанрове розмаїття. Саме ці характеристики надають йому унікальності й конкурентних переваг у медіапросторі.

Щодо фінансової перспективи, найбільш доцільною видається підтримка з боку грантових програм, таких як програми Європейського Союзу, міжнародних фондів на кшталт IREX, Internews, МФ «Відродження». Проєкт також може бути цікавим меценатам або організаціям, які просувають цінності інклюзивності, етичної журналістики, підтримки ВПО. Для залучення фінансування можуть бути використані презентаційні матеріали у форматі пітчу, що висвітлюють унікальну пропозицію проєкту – зміна дискурсу репрезентації ВПО через живу, гідну й правдиву журналістику.

2.3. Формально-змістові характеристики проєкту

Формально-змістові характеристики авторського проєкту визначаються поєднанням жанрової різноманітності, структурної зваженості та етичного підходу до висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб в умовах війни. Цикл складається з чотирьох журналістських матеріалів, кожен із яких реалізує окрему редакційну мету, відповідає певному жанровому формату та спрямований на висвітлення різних аспектів досвіду ВПО.

Перший матеріал, інтерв'ю під назвою «Жити заново: історії переселенців з Донеччини», побудований на основі трьох розлогих наративів внутрішньо переміщених осіб, які розкривають особистий досвід адаптації, збереження

гідності, внутрішньої трансформації. Основна особливість композиції – індивідуалізація героїв, уникнення об’єктивації, перенесення акценту з біографічного фактажу на емоційно-психологічний вимір. Джерелами інформації стали безпосередні інтерв’ю з ВПО, проведені під час польового етапу збору матеріалу.

Другий матеріал – аналітична колонка «ВПО в медіа: репрезентація чи стереотипізація?» – це авторська рефлексія на тему мовних і візуальних кліше, поширених у журналістиці при зображенні переселенців. Тут застосовано методи контент-аналізу публікацій українських онлайн-ЗМІ, виявлено семантичні моделі опису («жертва», «біженець», «пасивний споживач допомоги»). Авторка критично переосмислює природу цих моделей та пропонує етичні альтернативи. Жанрово матеріал поєднує елементи аналітики та публіцистики. Третій матеріал – есе «Інфопростір без бар’єрів: мова, гідність і журналістика», має особистісно-рефлексивний характер. У ньому на основі власного професійного досвіду порушується питання відповідальності журналіста за використану лексику, емоційне забарвлення текстів, спосіб подачі героїв. Есеїстика дозволила авторці поєднати етичну критичність із тонким інтонаційним балансом, забезпечивши ефект довіри між журналістом і читачем. Четвертий матеріал, репортаж «Голос з-поміж тиші: як дати слово переселенцям?», реалізований на основі участі в локальному громадському заході, де самі ВПО презентували власні ініціативи. Композиційна структура побудована на принципі багатоголосся, включення прямих цитат учасників, відмови від авторської домінації. Репортаж акцентує на необхідності зміни парадигми – від «говоріння про» до «говоріння з».

Кожен із матеріалів написаний у межах етики журналістики, не містить дискримінаційної лексики, дотримується принципів гідності героїв, їхнього права на приватність. Загальний обсяг циклу становить близько 20 тисяч друкованих знаків без пробілів. Публікації зорієнтовані на цифровий формат і передбачають розміщення на відповідних онлайн-ресурсах з відкритим доступом для цільової аудиторії.

2.4. Особливості технічного і програмного оформлення

Оскільки проєкт реалізовувався у форматі текстових журналістських матеріалів, орієнтованих на публікацію в онлайн-просторі, особливу увагу було приділено саме текстовій структурі, жанровій точності, стилістичній зваженості й етичній чутливості. Візуальне або звукове оформлення, що є характерним для мультимедійних, телерадіоформатів, у межах цього проєкту не застосовувалося, адже концепція передбачала фокус виключно на змісті.

Усі тексти створювалися, редагувалися і форматувалися за допомогою стандартного текстового процесора Microsoft Word. Додатково використовувалися можливості онлайн-платформи Google Docs, що дозволяло працювати над текстами дистанційно, зберігаючи зручний доступ до рецензій, коментарів і функції спільного редагування. Це стало особливо корисним на етапі погодження матеріалів з науковим керівником та коректорами.

З технічного боку, проєкт дотримувався академічних стандартів оформлення: використовувався шрифт Times New Roman, кегль 14 pt, інтервал 1,5, вирівнювання по ширині, абзацний відступ 1,25 см. Завдяки чіткій структурі документів, кожен матеріал був логічно впорядкований: заголовок — підзаголовок — текст — завершальна частина з висновками, що є типовою композиційною схемою в сучасній журналістиці.

Хоча у проєкті не застосовувалися графічні або інтерактивні елементи, публікація передбачає вихід у цифровому форматі, що дозволяє широку дистрибуцію через професійні онлайн-ресурси, блоги та студентські медіаплатформи, зокрема studpraktyka.blogspot.com. У зв’язку з цим, матеріали були також адаптовані для легкого копіювання та вставлення у CMS-редактори таких сайтів без втрати структури й форматування.Технічно і програмно проєкт виконано в мінімалістичному, але функціональному форматі, орієнтованому на професійну публікацію в онлайн-медіа. Вибір саме такого підходу забезпечив максимальну зосередженість на змісті, етичній коректності й жанровій достовірності — ключових критеріях журналістського матеріалу.

2.5. Зв’язок творчого проєкту з портфоліо

Журналістські матеріали, підготовлені в межах цього творчого проєкту, становлять змістовне ядро авторського портфоліо, сформованого за роки навчання на факультеті журналістики. Кожен з текстів у циклі тематично і концептуально відображає поступ у фаховому зростанні – від засвоєння жанрових основ до практичного втілення етичних принципів журналістики у роботі з чутливими соціальними темами. Ці матеріали засвідчують здатність автора працювати з різними жанровими форматами – інтерв’ю, аналітичною колонкою, есе, репортажем – та опановувати їх відповідно до актуальних професійних вимог.

Публікації не лише тематично об’єднані довкола проблематики репрезентації ВПО в українському медіапросторі, але й реалізовані з урахуванням високих стандартів журналістської відповідальності, дотримання норм етики, стилістичної виваженості, глибокого контекстуального розуміння. Окремі з текстів отримали фахову оцінку викладачів кафедри та стали предметом обговорення під час навчальних практик.

Проєкт також знайшов своє місце на освітньому блозі студентської практики факультету журналістики ЗНУ (https://studpraktyka.blogspot.com/), що засвідчує його відповідність академічним критеріям та придатність до публічного представлення. Матеріали, виконані в межах проєкту, мають самодостатню якість і потенціал до подальшої адаптації в журналістське середовище – як приклади інклюзивної журналістики та роботи з темами гідності, соціального включення, комунікаційної етики.

У структурі портфоліо ці тексти відіграють роль завершального етапу професійного становлення, оскільки об’єднують теоретичні знання, практичні навички та етичну позицію автора. Вони демонструють не лише журналістську майстерність, а й ціннісні орієнтири, що визначають якість журналістики як суспільно значущої діяльності.

Додатково, авторський цикл засвідчує здатність формулювати тему, розробляти

концепцію, здійснювати добір джерел, працювати з героями текстів, а також аналізувати реакцію аудиторії – що є критеріями зрілого фахового підходу. Відповідний перелік публікацій представлено в Додатку Б.

ВИСНОВКИ

У межах кваліфікаційної роботи було здійснено комплексне дослідження журналістських етичних норм у контексті висвітлення теми внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Актуальність теми зумовлена значним зростанням кількості переселенців після початку повномасштабної війни в Україні та водночас – необхідністю змін у парадигмі їхньої репрезентації у вітчизняних медіа.

Реалізація поставлених у вступі завдань дозволила досягти визначеної мети – створити цикл журналістських матеріалів, що формують альтернативну, етично зважену модель подання образу ВПО у публічному просторі. У результаті аналізу сучасного інформаційного поля України встановлено, що більшість публікацій про внутрішньо переміщених осіб тяжіють до стереотипного зображення: жертва, отримувач допомоги, пасивний споживач. Такий підхід обмежує їхню суб’єктність і сприяє вторинній травматизації.

У процесі дослідження були проаналізовані ключові наративи та стилістичні засоби, за допомогою яких українські ЗМІ формують публічний образ переселенців. Доведено, що багато матеріалів не враховують специфіки гуманітарної комунікації, нехтують принципами інформованої згоди, балансу, приватності, а подекуди – і гідності. Це засвідчує необхідність системного підвищення професійної етики в медіасередовищі.

У рамках творчої частини було розроблено цикл журналістських матеріалів: інтерв’ю, аналітична колонка, есе та репортаж. Усі тексти об’єднані загальним задумом – надати голос самим ВПО, зосередившись на гідності, адаптації, силі, а не лише на травматичному досвіді. Особливістю проєкту стало використання принципу багатоголосся та відмова від авторської домінації. Матеріали апробовано шляхом публікації на освітньому блозі факультету, де вони викликали позитивні відгуки як серед викладачів, так і студентської аудиторії.

Серед переваг створених матеріалів – висока етична чутливість, жанрова варіативність, орієнтація на інтеграцію героїв як повноцінних учасників суспільного діалогу. У процесі реалізації проєкту було враховано міжнародний досвід гуманітарної журналістики, рекомендації правозахисних організацій, редакційні стандарти сучасної журналістики.

Водночас робота виявила низку викликів: складність пошуку балансу між емоційністю й аналітичністю, ризики вторинної травматизації, труднощі в дотриманні жанрової чіткості у чутливих темах. У подальшій роботі перспективним напрямом є створення мультимедійної версії проєкту, залучення відеоконтенту та розширення аудиторії через соціальні мережі.

Проєкт не лише реалізував поставлені завдання, а й запропонував нові етичні підходи до репрезентації ВПО в українському медіапросторі, що можуть стати основою для розвитку інклюзивної журналістики в умовах війни та соціальної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайшенберґ З., Кляйнштойбер Г. Й., Пьюрксен Б. Журналістика та медіа : довід. / пер. з нім. П. Демешко, К. Макєєв; за заг. ред. В. Іванова, О. Волошенюк. Київ : Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2011. 529 с.

2. Візниця Ю. В. Особливості поширення медійної інформації під час дії норм правового режиму воєнного стану. *Грааль науки.* 2023. № 24. С. 411–415.

3. Гожа Т. Р. Соціально-етичні аспекти журналістики та реклами: поняття журналістика, етичні аспекти журналістики та реклами, характер етичних норм. *Актуальні проблеми соціальних комунікацій* : матеріали Всеукр. наук. конф., 30 трав. 2022 р., Київ. Київ : Національний авіаційний університет, 2022. С. 24-27.

4. Грицюта Н. Актуальні тренди прихованої реклами на телебаченні України. *Теле- та радіожурналістика.* 2014. Вип. 13. С. 44–55.

5. Грицюта Н. Прихована реклама – маніпулятивна технологія порушення етичних принципів професійної діяльності. *Держава та регіони. Сер. : Соціальні комунікації.* 2014. № 3(19). С. 112–117.

6. Іванов В. Ф., Сердюк В. Є. Журналістська етика. 2-ге вид., випр. Київ : Вища шк., 2007. 231 с.

7. Квіт С. Масові комунікації : підручник. Київ : Вид. дім Києво-Могилянська академія, 2008. 206 с.

8. Комісія журналістської етики. Кодекс етики CJE. URL: https://cje.org.ua/ethics-codex/ (дата звернення: 13.06.2025).

9. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / пер. з англ. О. Возьна, Г. Сташків. Львів : Літопис, 2010. 538 с.

10. Назаренко К. С. Соціальна відповідальність українських мас-медіа як об’єкт соціологічного аналізу. *Грані.* 2016. № 8. С. 155–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_8_22 (дата звернення: 13.06.2025).

11. Національна спілка журналістів України. Декларація принципів поведінки НСЖУ. URL: https://nsju.org.ua/povedinka/ (дата звернення: 13.06.2025).

12. Піча В. М., Піча Ю. В., Хома Н. М. та ін. Соціологія: терміни, поняття, персоналії : навч. слов.-довід. 2-ге вид., стереотипне. Львів : Новий Світ, 2004. 480 с.

13. Улибин В. А. Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. *Інтегровані комунікації.* 2023. Т. 1.15. С. 95–103.

14. Isola O.O., Yusuf T. Assessment of media coverage of human rights abuses in internally displaced peoples` camps. *Reporting Human Rights, Conflicts, and Peacebuilding: Critical and Global Perspectives*. 2019. P. 137-152.

15. Ongenaert D., Joye S., Ihlen Ø. Manufacturing humanitarian imagery: explaining Norwegian Refugee Council's public communication strategies toward the Syrian and Central African crises. *International Journal of Communication.* 2023. Vol. 17. P. 3799-3821.

16. Siriwardhana C. Ethical challenges in mental health research among internally displaced people: ethical theory and research implementation. *BMC Medical Ethics.* 2013. Vol. 14. P. 1–8.

17. Steblyna N. O. Refugees, IDPs or just Ukrainians? Local online media and perceptions of Donbas internally displaced persons (2014–2018). *Central and Eastern European Migration Review.* 2023. Vol. 12, Iss. 1. P. 127–157.

18. Sutton R., Stupart R. The identity work of journalists and humanitarians in South Sudan's protection of civilians sites. *Journal of Intervention and Statebuilding.* 2024. Vol. 18, iss. 1. P. 81–98.

ДОДАТОК А
ЦИКЛ АВТОРСЬКИХ ТЕКСТІВ

ВПО, які були змушені залишити свої домівки у Донецькій області. Основний акцент зроблено на їхній боротьбі за адаптацію, соціалізацію, збереження людської гідності в новому середовищі. Інтерв'ю структуровані у формі наративних портретів, що дозволяє уникнути об'єктивації співрозмовників.

Мета: розвінчати стереотипи щодо пасивності ВПО та дати їм голос у медіапросторі.

Вступ

Питання репрезентації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у вітчизняному медіапросторі набуло особливого значення після початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України у 2022 році. За офіційними даними, мільйони громадян були змушені покинути свої домівки у Донецькій, Луганській, Херсонській та Запорізькій областях, шукаючи прихистку у більш безпечних регіонах. Проте за статистикою і цифрами завжди стоять конкретні долі, досвіди, переживання – унікальні, але водночас репрезентативні історії сучасного українського соціуму.

Одним з найважливіших викликів для сучасної журналістики є подолання упереджених шаблонів, які відтворюються навіть у добре намірених публікаціях. ВПО часто зображують як пасивних отримувачів допомоги, або ж навпаки – як джерело соціальних конфліктів у приймаючих громадах. Такий підхід не лише спотворює реальність, а й сприяє маргіналізації великої частини населення. У цьому журналістському циклі ми прагнемо змінити акценти – і не лише розповісти про втрати та травми, але й акцентувати на гідності, волі до життя, прагненні творити і допомагати іншим.

З цією метою ми поспілкувались із трьома людьми – жінкою середнього віку, молодим чоловіком і літньою вчителькою, які покинули свої домівки в Донецькій області у різні моменти війни. Їхні історії, що розгортаються від болю до віднайдення нового сенсу, ми подаємо у формі наративних портретів. Кожна розповідь відображає не лише індивідуальний досвід, а й типові для багатьох ВПО виклики: психологічну дезорієнтацію, пошук засобів до існування, бар'єри в інтеграції, водночас – прояви солідарності, професійну мобільність, участь у волонтерстві.

Ми відмовилися від домінування авторського голосу, натомість обрали формат діалогу, який дозволяє кожному герою звучати самостійно. Роль журналіста тут – не керувати розповіддю, а допомогти їй бути почутою, у її власному ритмі, з її власними акцентами. Такий підхід, як показують дослідження з журналістської етики, дозволяє мінімізувати ризики травматизації співрозмовників і сприяє більш автентичному зображенню досвіду ВПО.

Історія 1. Валентина, 47 років, Краматорськ – Вінниця

Коли почалося повномасштабне вторгнення, Валентина з сином залишалася у Краматорську ще кілька тижнів. «Ми вірили, що все скоро закінчиться, – згадує вона. – Думали: ще трохи перечекаємо, і знову буде тихо». Але стрілянина посилювалася, ночі ставали безсонними, а новини з сусідніх міст все частіше повідомляли про прямі влучання у житлові квартали. Кульмінацією стало те, що вночі у дворі її будинку розірвався снаряд. «Я не могла більше ризикувати. Мій син – інсулінозалежний. Це не тільки про безпеку, це про виживання», – пояснює жінка.

Їхній виїзд був спонтанним і нервовим. Валентина взяла лише паспорт, інсулін, кілька змін одягу, фотографію мами – і тридцятилітрову сумку. Виїхали автобусом, який організували волонтери. Шлях до Вінниці тривав понад добу. Її перше враження про нове місто – «світло і чисто». Водночас було відчуття провини, ніби вона покинула щось важливе.

«Я залишила там не лише стіни, а частину себе», – говорить вона.

Перший притулок – спортзал місцевої школи, де ночували понад двадцять осіб.

«Уночі ми не вимикали світло, бо темрява знову нагадувала про обстріли», – пригадує вона. Волонтери допомагали з харчуванням, одягом, психологами. Але найважче було прокидатися.

«Ти ніби існуєш у тілі, яке не твоє. І не розумієш, як тебе сюди занесло», – описує Валентина.

Її переломним моментом стала робота. Вона пішла на курси бариста, які організувала громадська організація за підтримки міської ради. «Коли я вперше зробила капучино, яке сподобалося гостю, я зрозуміла, що знову можу бути корисною», – усміхається вона. Сьогодні Валентина працює у кав'ярні в центрі міста. Колеги ставляться до неї з повагою. Але й досі вона не може читати новини без тривоги. «Кожна сирена повертає мене назад у Краматорськ. Мій найбільший страх – знову збирати речі. Цього разу я вже не знаю, що б брала із собою», – зізнається вона.

Особливість цієї історії – делікатне зображення процесу повільної адаптації, без драматизації, але й без романтизації. Голос Валентини залишається щирим, інтонаційно виваженим. Журналіст уникає емоційного тиску, натомість створює простір для розкриття індивідуальної трансформації героїні: від розгубленості – до спроможності бути активною в новому середовищі.

Історія 2. Роман, 28 років, Маріуполь – Тернопіль

Роман – графічний дизайнер, який до війни працював у рекламному агентстві в Маріуполі. Молодий, амбітний, із власним ритмом життя та стабільним заробітком. Його квартира в центрі міста була не просто житлом – це був простір самореалізації: «Я збирав платівки, у мене було дві гітари, робоче місце, як я мріяв. Там я почувався собою». Але наприкінці лютого все це втрачає сенс, бо починається активна фаза бойових дій. У березні Роман, як і багато інших, опиняється у підвалі свого будинку, без електрики, води, зв'язку.

«Найгірше – це не вибухи. Найгірше – це невідомість. Коли ти не знаєш, що буде завтра, чи зможеш сьогодні щось поїсти, чи живі твої близькі. І це роз'їдає тебе зсередини», – розповідає Роман. Йому вдалося евакуюватися разом із знайомими волонтерами. Їхній маршрут був складним: кілька перевалочних пунктів, ночі в дорозі, напівзруйновані мости, блокпости. Тернопіль став випадковим вибором: «Просто зупинилися, бо далі не було сил їхати».

Спочатку Роман оселився у студентському гуртожитку, де звільнили кімнати для ВПО.

«Я відчував себе чужим. Не місцем – а собою. Я ніби зламався на кілька частин». Виживав на заощадження. Але найважче було почати працювати знову – не фізично, а емоційно. «Я дивився на екран і не міг створити нічого. Ні однієї лінії. Ні одного образу». Через місяць йому подзвонив давній замовник із Києва, запропонував ілюструвати матеріал про біженців. Це стало точкою відліку.

«Коли я взявся за перший макет, я плакав. Але не від болю – від того, що знову щось створюю». Відтоді Роман почав працювати на фриланс-біржах, пізніше – співпрацював з кількома українськими медіа. Одну із серій ілюстрацій він присвятив темі переселення – без прямого зображення, але через символи: двері, валізи, відкриті вікна, тіні. «Це мова, якою я можу говорити, коли слів бракує».

Зараз він має стабільних замовників, знімає квартиру, бере участь у мистецьких подіях. Його роботи виставлялися у галереї сучасного мистецтва в Тернополі. Але Роман не поспішає називати себе успішним. «Усередині ще багато уламків. Але я намагаюся їх обрамити – в рамки, у візуальні образи, у композиції».

Його історія – це свідчення сили митця у відновленні через творчість. Це не героїзація, не патетика, а спроба передати складність – коли діяти означає зцілювати. У репрезентації цього кейсу журналіст зберігає баланс між дистанцією і співчуттям, між розповіддю і слуханням. Завдяки цьому Роман не сприймається як жертва, а як суб'єкт оповіді, що має право на багатогранність.

Історія 3. Галина, 63 роки, Бахмут – Черкаси

Галина Миколаївна – вчителька історії з понад 40-річним стажем. Її квартира в Бахмуті була і домом, і кабінетом. «У мене були стоси книжок, шкільні плани, конспекти, записи уроків ще з дев'яностих», – розповідає вона з ноткою гордості. Її голос впевнений, чіткий, наче промовляє до класу. Та саме цей голос від перших хвилин інтерв'ю наповнений стриманим болем.

До останнього вона не хотіла покидати Бахмут. «Навіть коли школу зачинено, я ходила туди – просто прибирати, наводити лад, підтримувати життя, як могла». Її будинок зруйнувало пряме влучання артилерійського снаряду. «Я тоді встигла вийти в аптеку. Повернулася – а там дим, уламки, усе чорне». Після цього її донька наполягла на евакуації. Разом із кількома речами та сумкою з книжками – «ті, що не змогла залишити» – Галина приїхала в Черкаси.

Перші тижні були найбільш тривожними. «Я почувалася винною перед своїм містом, перед учнями, перед колегами. Я лишила його – хай вимушено, але лишила». Життя в доньчиній квартирі було комфортним, але – «як у готелі. Не твоє, не назавжди». Їй не вистачало не лише звичних речей, а самого ритму — шкільного дзвінка, поглядів дітей, викликів щоденного навчання.

Пошук нового сенсу став для неї питанням виживання. Одного разу вона побачила оголошення: центр допомоги переселенцям шукає волонтерів із педагогічним досвідом. «Я пішла – і ніби знову прокинулася». В освітньому центрі вона веде безоплатні заняття для дітей ВПО з історії України. Група – 12 учнів різного віку. «Я повернулась у свій фах. Але головне – я потрібна».

Її уроки відрізняються від шкільних – більше діалогу, менше формалізму. «Я вчу не лише дати. Я вчу відчувати історію, як власну відповідальність. Бо зараз ми всі – частина історії». Вона розповідає, що особливо важливо дати дітям можливість говорити – про втрати, про страх, про надію. «На одному з перших занять дівчинка запитала: "А чи ми зможемо повернутися?" Я не відповіла. Я просто обійняла її. Ми не завжди маємо відповіді – але маємо бути поруч».

Сьогодні Галина активно долучається до волонтерської роботи – координує освітні проєкти, допомагає в організації виставок дитячих малюнків. Але й досі носить із собою фото свого класу – з останнього дзвоника 2021 року. «Це мій оберіг. Це нагадування, що моя професія – не про стіни, а про людей. І якщо ці люди поруч – я на місці».

Її історія – про професійну ідентичність, яка не зникла, попри вимушене переміщення. Галина демонструє, що повага до себе і фаху – це фундамент, на якому можна збудувати нове життя. Для журналіста важливо було не лише відтворити її слова, а передати глибину вчительської місії, її щоденного вибору на користь взаємопідтримки. Це – інтерв'ю не про минуле, а про силу жити у теперішньому, не зраджуючи собі. Висновок.

Цикл інтерв'ю «Жити заново: історії переселенців з Донеччини» є не лише добіркою особистих свідчень, а й прикладом журналістського підходу, який відстоює гуманістичні принципи публічного мовлення. Його концептуальна вісь – це бажання дати голос тим, кого зазвичай або ігнорують, або зображають крізь призму загальних узагальнень. Ми свідомо обрали жанр наративного інтерв'ю з мінімальним втручанням журналіста: таким чином зберігається не лише автентичність голосу, але й демонструється повага до гідності оповідачів. Усі троє героїв – Валентина, Роман і Галина – попри суттєві відмінності в віці, фаху, попередньому досвіді, представляють спільну рису: небажання бути зведеними до ролі жертв. Вони відмовляються залишатися об'єктами опіки чи співчуття. Їхня розповідь – це акт самоідентифікації, а не просто емоційне свідчення. Валентина через щоденну працю у кав'ярні відновлює почуття контролю над життям. Роман, повернувшись до ілюстрування, трансформує свою вразливість у креативну дію. Галина не зраджує своєму покликанню вчити – і через це віднаходить себе заново.

Журналістське відтворення таких історій потребує делікатності, чутливості й етичної рефлексії. Кожне інтерв'ю було побудоване з дотриманням принципів добровільності,

інформованої згоди та поваги до меж. У роботі ми уникали питань, які могли б викликати ретравматизацію. Ми прагнули створити безпечний простір для говоріння – простір, у якому співрозмовник не лише передає досвід, а й здобуває можливість осмислити його.

Водночас, ці історії мають і аналітичний потенціал. Вони демонструють бар'єри адаптації ВПО: нестачу житла, труднощі з працевлаштуванням, психологічну дезорієнтацію. Але разом із тим – свідчать про підтримку з боку локальних громад, готовність допомагати, розуміння і солідарність. Саме цей баланс «проблема – ресурс» ми вважали принциповим у концепції проєкту.

Історії Валентини, Романа й Галини є контрапунктом до домінуючих в медіа образів ВПО як анонімної маси. Це індивідуальні долі, які не просто заслуговують на увагу – вони формують культурну пам'ять і моральну структуру нашого часу. Відповідальність журналіста полягає в тому, щоб не підміняти складне простим, не узагальнювати особисте і не експлуатувати емоційне. Натомість – чути, фіксувати і передавати досвід з усією його неоднозначністю.

Ми віримо, що подібні публікації не лише інформують, а й формують емпатію, руйнують стереотипи, стимулюють до переосмислення. Це – журналістика не сенсації, а співпричетності. І саме вона сьогодні потрібна суспільству, що шукає не лише правду, а й людяність у медійному просторі.

1. **Назва матеріалу:** «ВПО в медіа: репрезентація чи стереотипізація?»

Жанрова принадлежність: аналітична колонка.

Тип платформи: авторський блог на журналістському порталі.

Цільова аудиторія: фахова медійна спільнота, студенти профільних спеціальностей, редактори й автори суспільно орієнтованих ЗМІ.

Короткий зміст(анотація): У публікації здійснено критичний аналіз домінантних вербальних і візуальних стратегій репрезинтації внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в українських медіа у 2022-2025 роках. Авторка звертає увагу на стійкі семантичні моделі, зокрема: герметизацію ВПО в образі «жертви», позбавлення суб'єктності, редукцію персонального досвіду до узагальненої емоційної формули. Окремо акцентовано на наслідки таких підходів для громадського дискусу та сприйняття ВПО в суспільстві. Аргументовано необхідність переходу до журналістики партнерства як етичної норми в роботі з уразливими аудиторіями.

Мета авторської розробки: Привернути увагу професійної спільноти до проблематики стереотипізації у висвітленні теми ВПО, підвищити рівень етичної рефлексії в журналістиці, окреслити практичні шляхи до розбудови інклюзивного медіаполя.Медіа мають потужний вплив на формування суспільної думки, особливо коли мова йде про групи населення, що опинилися в уразливому становищі. У випадку з внутрішньо переміщеними особами в Україні журналістська репрезентація часто формується за шаблоном, де переселенець постає не як суб'єкт, а як об'єкт допомоги або статистична одиниця. Цей наратив укорінений як у вербальних практиках журналістів, так і у візуальному ряді, що супроводжує більшість матеріалів. Ми спостерігаємо сталі кліше, зокрема, використання дієслів пасивного стану на позначення дій, які здійснюють або переживають ВПО. Формулювання типу «отримали гуманітарну допомогу» або «були переселені» зміщують фокус із активності на залежність, що у свою чергу впливає на сприйняття аудиторією. ВПО зображуються не як повноправні учасники соціального процесу, а як його похідні, як ті, хто не діє, а з ким щось трапляється. Це особливо помітно в новинних сюжетах, де герої матеріалів зводяться до функції фону – таких, що ілюструють певну подію, але не ведуть її.

Візуальне супроводження матеріалів підкріплює це враження. На переважній більшості фотографій, що ілюструють публікації про ВПО, бачимо зображення черг, пунктів видачі гуманітарної допомоги, тимчасових притулків. Протагоністи таких кадрів позбавлені індивідуальних рис, подані масово, часто – з прихованим обличчям або в анонімному середовищі. І навіть коли йдеться про окрему людину, її зображення рідко несе ознаки

персоналізованої історії. Замість цього – тривіальні образи: втомлене обличчя жінки з дитиною на руках, літня людина з валізою, молодик у підвалі. Така уніфікація візуальних образів автоматично нівелює досвід кожного і кожної, сприяє формуванню в суспільній уяві знеособленого образу переселенця як певної категорії, а не конкретної людини з унікальним життєвим досвідом. Саме тому важливо звертати увагу на те, як саме журналіст працює з темою – не лише про що він пише, а й яким чином, з яким лексичним інструментарієм і з якими образотворчими засобами.

Окремого розгляду заслуговує феномен емоційного перенасичення текстів. У прагненні досягти емпатії деякі журналісти вдаються до надмірної трагедизації. У таких матеріалах домінують вислови типу «все життя в одній валізі», «залишені з нічим», «розірвані долі». Ці висловлювання, з одного боку, справді передають драматизм ситуації, але з іншого – позбавляють героїв матеріалу агентності. Читач стикається з суцільною хронікою втрат, яка не залишає місця для проявів сили, стратегії подолання, адаптації чи навіть звичайного щоденного життя. Таким чином формується викривлена картина, в якій ВПО постають винятково жертвами. Цей підхід шкодить не лише самому матеріалу, який втрачає глибину, але й громадському дискурсу загалом. Адже що частіше переселенців описують через призму пасивності, то складніше суспільству визнавати їх повноправними учасниками соціального життя. Цей розрив має прямі наслідки: маргіналізація, зростання недовіри, зменшення підтримки.

Альтернативою цьому підходу може бути журналістика партнерства, яка передбачає не говоріння про, а говоріння з. Такий підхід можливий лише тоді, коли герой має можливість визначати, що і як про нього буде сказано. Це не означає відмову журналіста від своєї ролі, а навпаки – її переосмислення. Він перестає бути носієм єдиної істини й натомість стає фасилітатором діалогу. У наших матеріалах ми намагалися дотримуватися саме такого принципу: від наративного інтерв'ю до колонок із прямими цитатами. Кожен герой мав змогу переглянути свої висловлювання, схвалити форму подання. Ми також уникали запитань, що могли би бути травматичними, або тих, що примушують виправдовуватись. Навпаки – структура інтерв'ю була побудована навколо виявлення ресурсів, внутрішніх сил, рішень, що були прийняті.

Зрозуміло, що швидкісна динаміка новинної журналістики не завжди дозволяє дотримуватися таких практик. Проте саме в цьому полягає межа між ремеслом і професією – здатність дбати не лише про факт, а й про етичну рамку його подачі. Репрезентація ВПО в медіа – це не лише технічне питання. Це питання моралі, професійної гідності й громадянської відповідальності. Бо ті, кого ми сьогодні називаємо переселенцями, завтра можуть стати нашими сусідами, колегами, друзями. І саме від того, як ми про них розповідаємо сьогодні, залежить якість нашого спільного завтра.

2. **Назва матеріалу:** «Інфопростір без бар'єрів: мова, гідність і журналістика»

Жанрова приналежність: есеїстика(авторська рефлексія).

Тип платформи: спеціалізований портал для професійної журналістської спільноти.

Цільова аудиторія: студенти та викладачі журналістики, редактори суспільно орієнтованих медіа, фахівці зі стандартів етики в медіа.

Короткий зміст(анотація): У публікації через особисту професійну рефлексію автор аналізує, як формуються мовні бар'єри в матеріалах на чутливі соціальні теми – зокрема, у висвітленні досвіду внутрішньо переміщених осіб. Досліджено типові риторичні помилки, надмірну емоційну забарвленість, використання евфемізмів, а також вразливі точки журналістської відповідальності. Авторський досвід подається у контексті чинних етичних норм і вказує на ключову роль журналіста як учасника діалогу, а не лише комунікатора.

Мета авторської розробки: Стимулювати фахову дискусію щодо лінгвістичних і моральних меж журналістського висвітлення соціальних тем, підкреслити вагу особистого вибору журналіста у створенні гуманного інформаційного простору.

Усе почалося з фрази, яку я почув у редакції: «Зроби текст про біженців, але щоб

читалося». Вона прозвучала буденно, як технічне завдання. І в той момент я усвідомив, наскільки глибоко вмонтовані у нашу професійну практику певні бар'єри – мовні, етичні, концептуальні. Не зовнішні, не регламентовані – а внутрішні. Ми створюємо інфопростір, але чи не перетворюємо його на простір недовіри й відчуження?

Мова – перший і головний інструмент журналіста. І саме вона найчастіше стає джерелом проблем. Здавалося б, що складного у написанні тексту про ВПО? Але кожне слово в таких матеріалах — це потенційне поле ризику. Ми можемо говорити «біженці» замість «переселенці», «жертви» замість «люди», вжити «постраждалі» там, де варто було написати просто – «громадяни».

Проблема не лише у визначеннях. Проблема – в інтонації. Вона проявляється у зайвій емоційності, драматизації, надмірному жалю або, навпаки, стерильному офіціозі. Часто стикаюся з текстами, в яких автори уникають «тяжких» слів і натомість обирають евфемізми: «люди, що втратили дім», «вимушено переміщені», «тимчасові мешканці». Усе це нібито коректно, але – безвідповідально, якщо за словом немає розуміння ситуації людини.

Писати про переселенців – це завжди баланс. Баланс між правом інформувати і обов'язком не травмувати. І в цьому балансі журналіст постає не лише як професіонал, а як етичний суб'єкт. Бо немає нейтральної мови, коли йдеться про досвід втрати, переміщення, пошуку нового життя. А тому кожен абзац повинен будуватися не на сенсації, а на гідності.

Особисто я щоразу повертаюся до Етичного кодексу журналіста, де прямо вказано: «поважати приватність, уникати приниження людської гідності, не експлуатувати вразливих груп». Це не просто цитата – це щоденна практика. Була ситуація, коли героїня мого інтерв'ю – жінка з Сєвєродонецька – попросила не публікувати її прізвище. І я погодився, попри те, що редакція наполягала на «повному портреті». Бо в той момент важливішим за інформування стало – не зламати довіру.

Журналістика, як і мова, завжди діє. Вона або будує бар'єри, або їх руйнує. Інфопростір – це не лише екрани, тексти, заголовки. Це атмосфера. І якщо ми прагнемо чесного діалогу у суспільстві, то журналісти першими мають вийти за межі шаблонів. Писати не про людей – а разом із ними. Писати не лише факти – а через відповідальність.

3. Назва матеріалу: «Голос з-поміж тиші: як дати слово переселенцям?»

Жанр : репортаж.

Платформа розміщення: незалежне суспільно-політичне онлайн-видання (з можливістю дублікації в регіональному сегменті мережі «Громадське Простір» або аналогічних ресурсах).

Дата створення: травень 2025 року.

Актуальні теми: В умовах воєнного стану в Україні та багаторічної внутрішньої міграції тема репрезентації ВПО в публічному дискурсі залишається недостатньо розкритою. Особливу цінність мають неофіційні події, що дозволяють переселенцям не тільки бути об'єктами уваги, а й суб'єктами комунікації.

Мета створення матеріалу: показати потенціал інклюзивного репортажу як журналістського інструменту, що дозволяє реалізувати принцип етичної присутності медіа в середовищі ВПО.

Цільова аудиторія: журналісти регіональних і національних ЗМІ, студенти факультетів журналістики, редактори локального контенту, дослідники соціальних комунікацій Очікуваний ефект: актуалізація дискусії про методи залучення ВПО до публічної розмови в межах редакційної політики ЗМІ;

Розвиток практик репортажу, що базуються на партисипативномупідході.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, інклюзивна журналістика, локальна ініціатива, публічна комунікація, етичний підхід, репортаж, голос ВПО.

Суботній ранок у міському молодіжному центрі видався несподівано спокійним. Невелика зала на другому поверсі поступово наповнювалася людьми – здебільшого це були внутрішньо переміщені особи, які зібралися на зустріч, ініційовану волонтерами та представниками кількох локальних ініціатив із різних регіонів. Жодної офіційної символіки,

жодних флаєрів чи телекамер. Лише дошка оголошень, саморобний банер на тканині – «Зустріч рівних» – і розставлені в коло стільці. Серед них — наш диктофон, вимкнутий. Бо цей захід – не для запису, а для слухання.

Першою бере слово Ганна. Вона говорить спокійно, наче читає подумки хронологію свого досвіду. «Я приїхала з Лисичанська у червні. Майже рік мовчала – не тому, що не було що сказати, а тому, що не знала, чи маю на це право». Цей простий зворот – «чи маю право» – раптом оголює головну тему всієї зустрічі: мовчання як реакцію на виключення, недовіру або звичну відсутність діалогу. Жінка координує проєкт із соціальної адаптації ВПО – не має жодного гранту, лише підтримку громади та друзів. «Кожен мій день – це відповідь на питання “чи варто?” І щоразу відповідь – так».

Далі – історія Олексія, інженера з Сєвєродонецька. Сьогодні він не про розрахунки й креслення, а про власний волонтерський курс з основ ІТ для дітей-переселенців. «Вони не мають зайвого – ні простору, ні тиші. Але я точно знаю, що мають інтелектуальну витримку». Його курс не передбачає дипломів. Лише навички. І, що головніше, відчуття нормальності. Після виступу до нього підходять мами учнів – з подяками, з уточненнями, з проханнями. У таких мікромоментах народжується те, що в репортажах не завжди фіксується, але лишається головним – горизонтальна довіра.

Зустріч не має регламенту. Модераторка – переселенка з Харкова – лише іноді спрямовує розмову. Але навіть за відсутності формального порядку денного тут панує внутрішня дисципліна. Кожен учасник знає: його історія має значення. Без претензії на винятковість. Просто як ще один голос.

Цей досвід – без перебільшення – перевчає журналіста. У звичному форматі репортажу ми шукаємо динаміку, заголовкову силу, драматургічну лінію. Тут – усе навпаки. Справжній виклик полягає не в тому, щоб вловити момент, а в тому, щоб не перекрити його своїм баченням. Давати слово – не означає вставляти цитати. Це означає дозволити людині говорити на своїх умовах.

Ми спілкуємося з Марією, молодою психологинею з Бахмута, яка проводить групи підтримки. Вона наголошує: «Журналісти дуже часто відтворюють емоційну матрицю “трагедія – допомога – подяка”. Але реальне життя переселенця не вміщується у таку схему». І додає, що інколи репортаж – це вже втручання. Сам факт присутності журналіста змінює конфігурацію події.

Наприкінці зустрічі організатори пропонують неформальний обмін ідеями: без диктофонів, без нотаток, просто – люди говорять. Ми залишаємося. У цій атмосфері не журналістський інтерес, а людська присутність виявляється важливою. Бо саме з такого простору і починається інклюзивна комунікація – коли інформаційний продукт не оформлюється як історія, а дозріває як процес.

ДОДАТОК Б
ТАБЛИЦЯ ПОРТФОЛІО

№	Назва матеріалу	Жанр	Платформа	Дата створення	Коментар (реалізація завдань)
1	Жити заново: історії переселенців з Донеччини	Інтерв’ю	Регіональне онлайн-ЗМІ	05.04.2025	Висвітлено особистий досвід ВПО, уникнуто стереотипів.
2	ВПО в медіа: репрезентація чи стереотипізація?	Аналітика	Журналістський блог	11.04.2025	Здійснено аналіз мовних моделей, дотримано норм етики.
3	Інфопростір без бар’єрів: мова, гідність і журналістика	Есеїстика	Сайт для студентів журналістики	18.04.2025	Рефлексія щодо стилістики та етичних підходів у матеріалах.
4	Голос з-поміж тиші: як дати слово переселенцям?	Репортаж	Незалежне суспільно-політичне видання	23.04.2025	Використано інклюзивний підхід, документовано живі голоси.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Подлєсна Світлана Сергіївна, студентка 4 курсу, форми навчання денна, факультету журналістики, спеціальність журналістика, адреса електронної пошти svetapodlesnaya03@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Норми журналістської етики в комунікації з ВПО» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії; - згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____Підпис_____ПІБ (студент) Подлєсна С. С.

Дата_____Підпис_____ПІБ (науковий керівник) Мірошниченко П. В.

ABSTRACT

Title of the bachelor's qualification paper: Ethical Norms of Journalism in Communication with Internally Displaced Persons (IDPs).

Volume of the main text: 23 pages. Number of references used: 18.

Purpose of the study – to create a cycle of journalistic materials that establish an ethically balanced model of representing internally displaced persons in the contemporary Ukrainian media space.

To achieve this goal, the following tasks were set:

To explore the current Ukrainian information space in the context of the IDP To analyze the main narratives used by the madia to represent displaced persons:topic; To develop a series of journalistic texts that follow ethical principles for covering sensitive topics;

To test the results of the project through publication and presentation in professional environments.

In Ukrainian jornalism during the full-scale war.

Subject of the study-genre,ethical,and narrative features of journalistic materials Object of the study – media practices of representing internally displaced persons about IDPs that avoid stereotypical representations.

Formal and content characteristics of the project.

The creative project consists of a cycle of journalistic materials, including an interview, analytical column, essay, and report. All materials are united by the theme of representing internally displaced persons in a spirit of dignity, personal experience, and plurality of voices. The texts avoid paternalistic or victimizing portrayals of IDPs, instead adhering to the principles of human-centered journalism. The publications are prepared in digital format and intended for online distribution through media platforms.

Keywords: journalistic ethics, IDPs, humanitarian communication, narrative, ethical standards, representation, sensitive topics, social responsibility of the media.